

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:26.07.2021 ✓Accepted/Kabul:12.11.2021

DOI:10.30794/pausbed.973813

Araştırma Makalesi/ Research Article

Zeynel, Ş. Ş. (2022). "Politik Psikoloji Kapsamında Katı Siyasi Tutumların Oluşumuna Ebeveynlerin Etkisi: Isparta İli Örneği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 49, Denizli, ss. 479-494.

POLİTİK PSİKOLOJİ KAPSAMINDA KATI SİYASİ TUTUMLARIN OLUŞUMUNA EBEVEYNLERİN ETKİSİ: ISPARTA İLİ ÖRNEĞİ

Ş. Şeyda ZEYNEL*

Öz

Özellikle son yıllarda siyasi kutuplaşma Türkiye'nin gündeminde yer alan ve ilgili araştırmacılar tarafından önemsenen konulardan biridir. Kutuplaşma ortamı, bireylerin sahip oldukları tutumları nedeniyle oluşmaktadır; toplumda farklı siyasi görüşleri benimseyen bireyler, sırf sahip oldukları farklı siyasi fikirlerinden dolayı birbirlerine katı tutum sergileyerek, aralarındaki iletişim bağı koparmakta ve birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar. Toplumun bütünlüğüne zarar veren bu siyasi kutuplaşma haline çözüm üretilebilmesi için katı siyasi tutumların oluşumuna sebep olan faktörlerin incelenmesinin gerekliliği doğmaktadır. Bu açıdan, bu makalede bireylerin katı siyasi tutumlara eğilimli olmalarının kaynağını oluşturan psikolojik, sosyoekonomik ve kültürel etkili pek çok faktörden bir tanesi olan ebeveynlerin rolünden bahsedilecektir. Bu bağlamda ilk önce tutum konusuyla ve siyasi tutumlara olan ailenin etkisiyle ilgili literatür taramasından yararlanılarak teorik çerçeve çizilmiştir. Ardından yazarın yüksek lisans tezi araştırması için hazırlanan anket soruları Isparta ili seçmeni olan 521 katılımcıya uygulanmıştır. Buradan elde edilen veriler IBM SPSS 20 programı ile hesaplanmıştır ve sonucunda ulaşılan bulgulardan yola çıkılarak katı siyasi tutumların oluşumunda önemli düzeyde etkili olan faktörlerden birinin ailenin rolü olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Katı Siyasi Tutumlar, Siyasi Kutuplaşma, Siyaset Psikolojisi, Ailenin etkisi.

THE EFFECT OF PARENTS ON THE FORMATION OF RIGID POLITICAL ATTITUDES WITHIN THE SCOPE OF POLITICAL PSYCHOLOGY: THE CASE OF ISPARTA PROVINCE

Abstract

Especially in recent years, political polarization is one of the issues that are on the agenda of Turkey and that is given importance by the relevant researchers. The polarization environment is formed due to the attitudes of individuals who adopt different political views in the society, just because of their different political ideas, show a strict attitude to each other, break the communication link between them, and move away from each other. To find a solution to this political polarization that harms the integrity of society, it is necessary to examine the factors that cause the formation of rigid political attitudes. In this respect, in this article, the role of parents, which is one of the many psychological, socioeconomic and cultural factors that cause individuals to be prone to rigid political attitudes, will be discussed. In this context, firstly, a theoretical framework was drawn by making use of the literature review on the subject of attitudes and the effect of the family on political attitudes. Then, the survey questions prepared for the author's master's thesis research were applied to 521 participants who were voters of the province of Isparta. The data obtained from here were calculated with the IBM SPSS 20 program, and based on the findings, it was determined that one of the factors that had a significant effect on the formation of rigid political attitudes was the role of the family.

Keywords: Rigid Political Attitudes, Political Polarization, Political Psychology, Influence of the family.

*Bu makale yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir (danışman feragat belgesi mevcuttur).

**Doktora Öğrencisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, BURDUR.
e-posta: seyda.zeynel@hotmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-3939-8859>)

1. GİRİŞ

Toplumda kişiler sahip oldukları farklı özelliklerinden, benimsedikleri farklı siyasi görüşlerinden, farklı yaşam koşullarından ve başka sebeplerle kutuplaşmakta ve her biri belli bir görüşün ya da grubun savunucusu haline gelebilmektedir. Kişiler arası ilişkiler katı bir tutuma dayandığı zaman “biz ve ötekiler” ayrımı ortaya çıkmaktadır. Katı tutuma dayanan partizan kutuplaşma başka grupların da yaşamış olabileceği gündelik değerlere, kaygılara kayıtsız kalmayı; bunları geri plana alarak siyasi görüşün ön plana çıkarılmasına neden olmaktadır. Kutuplara ayrılmış bir toplumda yaşayan insanlar, farklı kutuplardan olanlarla çoğunlukla sağlıklı diyalog kuramazlar, birlikte bir iş yürütemezler, aradaki iletişimi ileriye taşıyamazlar. Zamanla bu durum bireylerin, kendilerinden farklı düşünen kişilerin bazı haklarını sabote etmelerine kadar gidebilir. Örneğin, bireyler kendileriyle benzer görüşleri paylaşmadıkları farklı siyasi görüşteki kişilerin, bir seçimde aday olmasını, parti kurmasını, belli konulara gelmesini ya da toplum içinde bir yer edinmesini istemeyebilir ve hatta engellemeye çalışabilir. Bu açıdan toplumsal huzur ve bütünlük hali tehlikeye girebilir. Dolayısıyla bu sorunun çözülmesi önem arz etmektedir.

Kutuplaşmanın meydana gelmesinden sonra onun neden veya nasıl olduğunu anlayabilmek için aslında buna sebep olan temel kaynağı bulmak gerekmektedir. Kutuplaştırıcı siyasal davranışın oluşmasında önemli rol oynayan siyasal tutumların ne derecede ve nasıl olacağı kişilerin hem kişisel hem de çevresel sahip oldukları farklı özelliklerine göre değişmektedir. Bu açıdan bireylerin kişilik özelliklerinin ve çevresel faktörlerinin bilinmesi, onların davranışlarının yönünün nasıl olacağı hakkında bir şekilde öngörü sağlayabilir. Siyasal davranışların önceden tahmin edilebilmesi ise, hem siyasal olgunun anlaşılması hem de bu sayede siyasal süreçlerin daha bilinçli bir şekilde ilerletilebilmesini sağlamaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmanın da yazılış amacını oluşturacak biçimde, katı siyasi tutumların oluşumundaki etkili faktörlerden birisi olan ebeveyn etkisi ile ilgili bir soru türetilir: “Siyasi kutuplaşmaya neden olan bireylerin sahip oldukları katı tutumları ile ebeveynlerinin uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter olmaları arasında bir ilişki var mıdır” işte bu sorunun yanıtını bulmak, toplumdaki partizanlaşmaya bağlı siyasi kutuplaşmanın temel sebeplerinden birini açıklamayı, anlamayı ve bu davranışa ilişkin öngöründe bulunmayı kolaylaştıracaktır.

Ayrıca gerekli literatür taraması yapıldığında, ülkeden ülkeye değişen sosyoekonomik ve kültürel faktörleri göz önünde bulundurarak bireylerin sahip oldukları siyasi tutumları ile ailelerinin onları yetiştirme biçimleri (ör. baskıcı ya da uyumlu) arasında bir ilişkinin olup olmadığı konusu hakkında yurtdışında yapılan sınırlı sayıda araştırmalar mevcut olsa da, bu konuyla direkt ilişkili olarak Türkiye’ye özgü nicel bir araştırma yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada literatürdeki bu boşluğu doldurulması amaçlanmaktadır.

İnsanların siyasal tutum, davranış, inanç ve kararlarının temelinde yatan faktörlerin bulunabilmesi için tutum konusunun sosyal psikoloji disiplindeki bilgi ve kuramlara dayanılarak araştırılması ve sonuçların bu çalışmanın konusu olan katı siyasi tutumların oluşumuna ebeveynlerin etkisinin ne derece olduğunu tespit edilebilmesi için siyaset bilimi alanıyla ilişkilendirilmesi gerekliliği doğmaktadır. Bu açıdan, nicel yöntemle hazırlanan bu araştırma makalesinde öncelikle tutum konusunun sosyal psikolojideki tanımı ve özelliklerinden ve siyasi tutumlardan bahsedilecek, ardından literatüre dayalı olarak ailenin siyasi tutumların oluşumundaki etkisinden bahsedilecektir. Son olarak, “bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsızdır” şeklindeki hipotezin doğrulanıp, doğrulanmayacağını tespit etmek için anket (survey) metodu kullanarak yapılan araştırmanın sonuçlarına yer verilecektir.

Araştırmanın yöntemi kısaca şöyledir; araştırmanın evrenini oluşturan Isparta seçmen sayısı (322.130) üzerinden %95 güven düzeyi ve %5 hata payı ile araştırmanın hedef örnekleme hesaplanmıştır. Buradan çıkan sonuçtan hareketle, anket uygulaması için minimum 384 kişiye ulaşılması hedeflenmiş ve Isparta ili seçmeni olan 521 katılımcıya anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler istatistik programında ki-kare testi ile hesaplanmıştır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Bu kısımda tutum konusunun sosyal psikoloji literatüründe yer alan tanımından, öğelerinden, siyasi tutumlardan ve ailenin yetiştirme tarzının katı siyasi tutumlara olan etkisinden bahsedilecektir.

2.1. Tutumların Tanımı, Öğeleri ve Siyasi Tutumlar

Tutumlar, insanların tavır ve davranışlarının temelindeki nedenleri oluşturan faktörlerden birisidir. Tutumlar inançlarla beraber temel psikolojik süreçlerde de aracı konumundadır. “Tutum bir durum, olay, nesne ya da kişi karşısında bir tavır ortaya koyma, ‘davranış göstermeye hazır olma durumu’dur. Yani, tutum davranış değildir, kişinin yaptığı bir şey değildir; daha ziyade davranışa hazırlık niteliğindedir, tutum nesnesine belirli bir şekilde yanıt verilmesine yatkınlıktır” (Oscamp ve Schultz, 2005: 8).

Başka ifadeyle tutumun kelime anlamı, tutum nesnesi ve eğilim gibi değişkenlerden hareketle tutum, belirli bir varlığı, bir dereceye kadar memnuniyet veya hoşnutsuzlukla değerlendirerek ifade edilen psikolojik bir eğilimdir. Tutumlar bireylerin geçmiş tecrübelerine de bağlı olarak ortaya çıktığında, bireylerin bir tutum nesnesine pozitif veya negatif anlamda eğilim göstermesine etki eder (Eagly ve Chaiken, 2007: 585). Bu açıdan diğer tüm psikolojik olgular gibi tutumlar da soyuttur ve doğrudan gözlemlenememektedirler (Krosnik vd., 2005: 22). Tutumlar direkt olarak gözlemlenemediğinden dolayı kişilerin gözlemlenebilen yani somut davranışlarından yola çıkılarak o davranış, bireyin tutumlarına atfedilir (Kağıtçıbaşı, 2013: 110).

Tutumun gücünü oluşturan olmazsa olmaz üç ögesi bulunmaktadır. Bunlar, duygu, biliş ve davranıştır.

Bilişsel öge bireylerin bir tutum nesnesi hakkında sahip olduğu olgu, bilgi ve inançları içeren olumlu ya da olumsuz düşüncelerdir. Bireyler edindiği tutum objesi hakkındaki bilgileri kendi zihinsel yapısında var olan daha başka bilgilerle birleştirerek kendine has bir tutum ortaya koymaktadırlar (Tutar, 2014: 142). Yani burada zihinsel faaliyetler, fikirler ve inançlar ön planda olduğu için, bu noktada tutumların öğrenmeye dayalı durumundan söz edilebilir.

Duygusal öge bir tutum nesnesine karşı sahip olunan duyguları yansıtır. Burada bir tutum nesnesine karşı bireylerde, “tutumun bireysel olarak değişen ve gerçeklerle açıklanamayan” sevmeye ve sevmeme ya da hoşlanma ve hoşlanmama gibi psikolojik yönünden bahsedilir. Bu öge kişilerin değer yargılarıyla da ilişkilidir. İnsanlar, bir obje, durum veya kişi ile bir bağlantı kurarken kendilerine ait değer yargıları, bu bağlantı kurma şekillerini oldukça önemli düzeyde etkilemektedir. Duygusal öge ile davranışsal öge arasında da yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Çünkü davranışsal boyut duygusal boyuttan oldukça etkilenir (Tutar, 2014: 143-144).

Davranışsal öge, bireylerin bir tutum nesnesine karşı eylem halinde olması durumudur. Fakat davranışsal ögedeki davranıştan kast edilen şey, aslında ilk akla gelebilecek olan davranış değildir; davranış eğilimidir. Öyle ki bireyler, üç ögenin davranışsal boyutunu daha sonra davranışa dönüşebilecek söz veya birtakım hareketleri ile gösterebilirler ve bu hareketlere jest ve mimikler de dâhil edilebilir. Davranışsal öge, bireylerin inanç ve zihinsel etkinlikleri neticesindeki yargıları, bir tutum nesnesine karşı pozitif veya negatif davranışta bulunma eğilimini anlatır (Tutar, 2014: 144).

Tutum konusu siyasetle ilişkilendirilerek, siyasi tutum biçiminde şu şekilde ifade edilebilir:

Siyasi Tutum: 1980’ler ile 2000’ler arasında sosyal bilimlerde bilişsel devrimin yaşanmasıyla birlikte bu dönemde politik tutum araştırma modelleri, ideolojik araştırma modellerine odaklanmıştır (Özler, 2014:7). Politik tutum ya da diğer bir deyişle siyasi tutum özellikle siyasal davranışını inceleyen araştırmalarda bugün hala oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Siyasal tutum kavramı, bireylerin siyasal bir uyarana karşı, bir tepki gösterme eğilimi olarak tanımlanabilir. Siyasal tutumun yönünü şekillendiren ise, bireylerin sahip oldukları bazı eğilimler ve faktörlerdir.

Genel itibarıyla kimi siyasi tutumlar daha ılımlı olduklarından değişmesi daha kolaydır. Fakat bazı tutumlar ise daha katı oldukları için değişmeleri oldukça zordur. Bireyler kalıplaşmış tutumlarının etkisiyle farklı şeyler hakkında bilgi sahibi olmaya direnç gösterebildikleri için, bu tip tutumları genelde durağandır ve değişmeleri çok zordur. Katı siyasi tutuma sahip kişiler, siyasi tutum değişikliği konusunda da kolay kolay ikna edilemezler. Buna göre katı siyasi tutum şu şekilde tanımlanabilir:*OKatı Siyasi Tutum:* Değişime dirençli, durağan tutumlar ve bireylerin siyasal bir uyarana karşı, sert ya da dışlayıcı tepki gösterme eğilimi olarak tanımlanabilir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, bilişsel, duygusal ve davranışsal ögenin tamamını barındıran katı siyasi tutumla ilgili bir örnek verebilir; bir A kişinin kendi savunduğu parti dışındaki bir partiyi savunan B kişisine yönelik olumsuz bir tutumu varsa bilişsel düzeyde, B kişinin fikirlerinin ön yargılı bir şekilde hatalı olduğunu düşünebilir. Duygu düzeyinde, B kişisine öfke duyabilir. Davranış düzeyinde ise, A kişisi, B kişinin siyasi haklarını sabote etmeye çalışabilir.

Türkiye'deki katı tutuma dayanan siyasi kutuplaşmanın durumu değerlendirildiğinde, aslında tarihi 1950'li yıllara kadar dayandırılabilir. 1950'lerde Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında başlayan siyasi kutuplaşmada ortaya çıkan karşıtlıklar, 1960'lı yıllara gelindiğinde toplumda sağ ve sol çatışması olarak güçlenmiş ve bu durum 1970'li yıllarda da belirgin bir şekilde devam etmiştir. 1982 yılında yaşanan askeri darbe sonrası toplumda apolitekleşme eğilimi artmış ve sağ-sol karşıtlığı bir süreliğine belirginliğini kaybetmiştir. Fakat 1990'lı yıllarda bu durum tekrar eskisine doğru değişmeye başlamıştır ki, 1990'lardan sonra merkez sağ ve merkez sol partiler arasında siyasi kutuplaşma yeniden tezahür etmiştir ve bu kamplaşmalar topluma da yansımıştır.

Günümüzde de özellikle etnik kimlik, kültürel değer, din, gibi faktörlerden beslenen siyasi kutuplaşmalar varlığını sürdürmektedir. Buna ilişkin olarak 2020 yılında gerçekleştirilen bir araştırmada, kutuplaşmayı ölçmeye yönelik sorulara katılımcılar tarafından gelen cevaplar şöyle olmuştur; katılımcıların, %75'inin çocuğunun "en uzak" hissettikleri parti taraftarlarının çocuğuyla evlenmesini; %72'sinin "en uzak" hissettikleri partinin taraftarlarıyla iş yapmasını; %67'sinin çocuklarının "en uzak" hissettikleri parti taraftarlarının çocuklarıyla oynamasını; %61'inin "en uzak" hissettikleri parti taraftarlarıyla komşu olmak istemediğini belirtmiştir. Buradan hareketle toplumsal kutuplaşmanın oldukça önemli düzeyde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Turkuazlab, 2020: <https://www.turkuazlab.org/wp-content/uploads/2020/12/Ozet-Bulgular.pdf>).

Bireyler bir siyasi partiye, ideolojiye fanatik ya da radikal bir biçimde yani aşırı ve ölçsüz bağladıklarında empati duygusu ve bireysel akıl ortadan kalkar böylelikle kişiler bağlı oldukları ideolojiyi veya siyasi grupları kendi uzuvları gibi algıyabilirler (Tarhan, 2017: 104). Bu durum kişilerin ilgi duyduğu parti dışındaki, farklı partileri destekleyenlere karşı tahammülsüz yaklaşmasına sebep olur. Dolayısıyla kişiler, ortak görüşleri paylaştıkları kişileri içselleştirerek, onların olumlu yönlerini görmeye eğilimli olurken (homophily); farklı görüşteki kişilerin kusurlarını, kendilerinden farklı olan yönlerini vurgulama üzerinden (heterophily) siyasi tutumlarını katı bir biçimde yansıtabilirler.

Sosyal psikoloji araştırmacıları genel olarak öğrenme sürecine dikkat çekerlerken, başka bazı araştırmacılar ise tutumların oluşumunda farklı boyutların olduğundan bahsetmektedirler. Bunlar, genetik (kalıtsal) aktarım, fizyolojik etkenler (ör. yaşlanma), kişisel deneyim, çevrenin etkisi (ör. arkadaşlar, akrabalar, okul etkisi vd.) ve ailenin etkisi olarak sayılabilir (İnceoğlu, 2010: 142). Tutum oluşumunu esas olarak güçlü şekilde etkileyenlerin sosyal ağlar, medya ve tutum nesnesi hakkında görüş sahibi olan insanlarla diğer iletişim biçimleri yoluyla edinilen sosyal ve kültürel deneyimlerin (Watts ve Dodds, 2007: 442) etkisi sayılabilir. Ayrıca tutumların katılaşmasında aşılacağı savunma, psikolojik tepkisellik ile tutumda direnç, benlik içerilmişliği, iletişim ortamı, bumerang etkisi, ön yargı, kalıp yargı, homophily-heterophily ve kişilik yapısı (ör. otoritaryen-yetkeci kişilik) gibi psikolojik durumların yanı sıra önemli düzeyde ebeveynlerin yetiştirme tarzının, ideolojik eğilimin, eğitim düzeyinin ve orta düzeyde de mesleki statü gibi faktörlerin etkili olduğunu da belirtmek gerekir. (Zeynel, 2021).

Fakat giriş kısmında da belirtildiği gibi bu makalede ailenin yetiştirme tarzının (ör. kuralcı ya da uyumlu) etkisi gibi temel bir faktör değerlendirilecektir. Bu açıdan izleyen başlıkta katı siyasi tutumlarla, ebeveynlerin yetiştirme tarzı arasındaki ilişki literatürdeki bilgilere dayanarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2. Ebeveynlere Bağlı Siyasi Tutumların Oluşumu ve Ailenin Katı Siyasi Tutumlara Olan Etkisi

Tutumların oluşumunda ebeveynlerin etkisi konusu bireylerin dış bilgi ihtiyacı ile ilgilidir. Birey bir tutum nesnesiyle karşılaştığında eğer ki daha önceden o obje hakkında bir bilgiye, deneyime sahip değilse, bu durumda o nesneye karşı bir tutum geliştirebilmek için dış bir bilgiye ihtiyaç duyabilir. Dışardan aldığı bilgi desteği ile o objeye karşı tutumunu geliştirebilir. Bu dış bilgi desteğini gerek aile, gerek sosyal çevreden sağlamaktadır. Yani aslında bireyler doğrudan tutumlarının yarattığı olumlu ya da olumsuz sonuçlarla değil, başkalarının bu tutumlarına olan yaklaşımlarını gözlemleyerek yeni tutumlar öğrenirler. Bireylerin mevcut tutumlarına kendileri

için önemli gördükleri kişilerden (örn. aile bireyleri gibi) olumlu bir tepki gelirse; bu tutumlarını sürdürmeye devam ederler ve kalıplaştırırlar. Ya da önemli gördükleri kişilerin tutumlarını benimseye daha çok eğilimli olurlar (Hogg ve Vaughan, 2017: 178).

Kişilerin ilk toplumsal ilişkileri ve siyasallaşma süreci ailelerin etkisiyle erken ve evde başlar (Davies, 1965: 11). Aile, adeta zihni boş bir levha¹ olan dünyaya gelmiş bebeğinin kendi kişiliğini oluşturarak bir yetişkine dönüşmesi için gerekli araçları sağlayan bir kurumdur. Birey dünyaya geldiği anda toplumsal yapının temel birimi olan ailenin bir doğal üyesi olarak okul çağına gelinceye dek yaşama ilişkin esas bilgileri, fikinsel ve zihinsel yapısını bu kurumun içerisinde oluşturmaktadır (Orhan Akay, 2009: 50).

Türk kültüründe birey ile toplum arasındaki köprü vazifesi kuran aile oldukça önemli bir kurumdur. Çocuk hem ebeveynlerini tek bir otorite olarak algılar hem de ebeveynler ile çocuklar arasında aile olmanın getirdiği bir duygusal bağ vardır. Aralarında kurulan bu duygusal bağ sayesinde ve otorite olarak algılanmaları nedeniyle anne ve babanın olaylar karşısındaki tutumu çocukların sosyalleşmesini oldukça etkiler. Çocuk, rol model aldığı ebeveynlerinin sevgisini ve ilgisini kazanmak için, onların onaylayacağı şekilde davranmayı öğrenip, onların değer yargılarını ve tutumlarını benimser (İncelioğlu, 2010: 145). Ayrıca Türk kültüründe benliğin sınırları belirgin değildir; çocuklar ailelerini içselleştirerek, onları bir iç grup olarak görürken, dışarıdaki kişileri ise dış grup olarak değerlendirme eğiliminde olurlar. (Sevil, 2021: 50-51). Dolayısıyla aslında iç grup / dış grup ayırımına dayanarak çocuk, kutuplaşmayı erken yaşta ve evde öğrenmektedir denilebilir.

Aileler sahip oldukları dini veya politik inançlar da dâhil olmak üzere birçok konu hakkındaki tutumlarını çocuklarına aşılayabilirler; çocukların siyasi ideolojileri, ebeveynlerinininkine benzeme eğilimindedir (Meeusen & Boonen, 2020; Turan ve Tıraş, 2017: 109). Çoğu yetişkinin, ebeveynlerinin benimsediği parti kimlikleriyle, kendi siyasi görüş çizgilerinin özdeş olduğunu bildirmeleri, yaşam döngüsünün başlarında ilkökul öğrencilerinin de ebeveynleriyle aynı parti kimliğine sahip olmaları, siyasi görüşün ilk önce ailede şekillendiğinin kanıtıdır (Searing vd., 1976: 87). Türkiye’de Öztürk’ün yaptığı bir araştırmada da benzer bir sonuç ortaya çıkmıştır; ailenin siyasi katılım ve tutum üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir (Öztürk: 2020, 101-105). Başka bir araştırmaya göre de, seçimlerde aileleriyle aynı partiye oy verenlerin oranının oldukça yüksek olduğu bulgulanmıştır (Kahraman, 2011: 121).

Aile, çocuğun siyasi katılıma yönelik davranışlarını iki şekilde etkilemektedir: İlki direkt olarak siyasi konu ve gündeme ilişkin konuları çocuklarının yanında tartışarak onların tutumlarının etkilenmesidir. İkincisi ise, doğrudan siyasi nitelikte olmasa da ailenin sahip olduğu genel tutumlar ve hayata yönelik yaklaşımları aracılığıyla çocuğun siyasi tutumlarını dolaylı etkilemesidir. Gerçekleştirilen çalışmalar, ailenin siyasi konularla ilgili olması, çocukta da benzer ilgiyi ortaya koymuştur. Keza siyasi gündeme ve konulara ilgisiz kalan ebeveynlerin çocukları da benzer ilgisizliği göstermiştir. Ailenin dolaylı yoldan yaptığı etki bakımından demokratik bir ailede büyüyen çocukların siyasi etkinliği ve katılımı artarken; otoriter bir ailede yetişen çocukların siyasi katılımının negatif yönde etkilendiği saptanmıştır (Alkan ve Ergil, 1980: 63-65).

Milburn’e göre, kişilerin sağ ya da sol siyasi kanatta yer almaları fark etmeksizin, aralarındaki ideolojik farklılıklar, çoğunlukla bireylerin kişilik özelliklerinden kaynaklı farklılıkları yansıtmaktadır. Bu yapısal farklılıkların geniş bir kısmı, bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren ailelerinin onları yetiştirme tarzlarındaki farklılıklardan ileri gelmektedir. Eğer ki ebeveynlerden en az birisi çocuklarına sert, antidemokratik, baskıcı bir yaklaşımda bulunmuşsa, çevresinin düşmanlarla dolu ve onların kendilerinden farklı kişiler olduğunu, onlardan kendilerini korumalarını, gerektiğinde de saldırganca bir tavır takınmalarını öğretmişlerse; çocukların sonraki yaşlarında hoşgörüsüzlüğe, yetkencilığe ve farklılıklara karşı tahammülsüzlüğe eğilimli bir kişilik yapısına sahip olma ihtimali artmaktadır (Milburn, 1991; Hasta ve Karaçanta, 2017: 24).

Ebeveynlerinden fazla özerklik özelliği almış bireylerde iç denetim, bunun aksine daha az ya da hiç özerklik özelliği alamamış bireylerde ise dış denetim gelişmektedir. İç denetimi gelişmiş bireyler, onlara sunulan birçok şeyi kolaylıkla kabul edebilirken; dış denetimi gelişmiş bireyler ise daha çok suçlamaya ve yargılamaya eğilimli

¹ John Locke’un ortaya attığı Boş Levha (Tabula Rasa) Teorisine göre, zihnimize doğuştan gelen bir fikir yoktur. Bireylerin bilgi ve fikirleri doğumlarından sonra öğrendikleri bilgi ve tecrübelerle dayanmaktadır.

olmaktadırlar. Bu açıdan dış denetimi yüksek olan çocuklar, kendilerinden farklı olan kişileri, farklılıklarından ötürü suçlamaya meyilli olabilmektedirler (Renshon, 1975: 66).

Tomkins'in uçlara yığılma kuramına göre, heyecanlanma, neşe gibi olumlu duygulara sahip bireyler «insancıl» toplumsallaşma göstermektedirler. Bu tip toplumsallaşma modeli çocuğa bir birey olarak değer verir. «Kuralcı» (normatif) toplumsallaşma modelinde ise iğrenme, kızgınlık, küçümseme ve hor görme gibi olumsuz duyguların yoğunluğu dikkat çekmektedir (Milburn, 1998: 100). Dolayısıyla insancıl toplumsallaşma gösteren ailelerde yetişen çocuklar ılımlı olmaya eğilimlidirken; kuralcı toplumsallaşma modeli uygulanan ailelerde yetişen çocuklar ise ileriki yaşlarında daha katı tutumlu olmaya eğilim göstermektedirler.

Lakoff'un "aile metaforu" adlı kavramına göre, iki tip ebeveyn modeli vardır ve bu ebeveynlik modelleri ileride çocuğun ideolojik bakış açısını ve nasıl bir ideolojiye eğilim göstereceğini etkiler (Lakoff, 2016).

İlki şefkatli ebeveyn modelidir. Bu tip ailelerde, ebeveynler arası iş bölümü vardır, anne ve baba arasında cinsiyete bağlı katı roller yoktur, ebeveynlerin her ikisi de çocuklarıyla ilgilidir, manevi özellikle de duygusal ihtiyaçlarını açıkça karşılamayı tercih ederler (örneğin babanın, çocuğuna sevgisini açıkça ifade etmesi gibi). Anne ya da baba çocuğa katı kurallar koymaz, şiddet uygulamaz, çocuğa yardımseverlik ve empati duygularını aşılar. Böyle bir aile atmosferinde yetişen çocuk da kendisinden farklı olanlara karşı daha yardımsever ve anlayışla yaklaşır, onları direkt olarak bir tehdit unsuru olarak algılamaz. Baba otoriter ya da baskıcı bir figür olmadığı için çocuk ileride siyasi otoriteye karşı boyun eğen, sorgulamayan, siyasi otorite ne derse harfiyen uyan bir yapıda olmayacaktır; aksine sorgusuz sualsiz siyasilerin peşinden gitmeyecek, onu sorgulayacak (Alper ve Yılmaz, 2020: 40-41) ve kendi kararlarını kendi verebileceğine dair bir özgüvene sahip olabilecektir.

İkincisi ise *otoriter baba figürünün etkin olduğu aile* modelidir. Burada baba mutlak otoriter bir yapıdaysa, ailedeki iletişim şekli demokratik değilse, katı kurallar ve cezalandırma yöntemi varsa, ebeveynler tarafından çocuğa empati duygusu aşılanmamışsa, bu durumda çocuk, daha sonraki yaşamında siyasi otoriteye koşulsuz şartsız biat etme ve her kuralı içselleştirme eğiliminde olur. Dolayısıyla da siyasi liderden beklentisi mutlak otorite olması, daha geleneksel olması, ülkeyi daha tek tip ve katı kurallarla yönetmesi şeklinde olacaktır (Alper ve Yılmaz, 2020: 42-44).

Ayrıca ailenin etkisinin salt çocukluk dönemleriyle sınırlı olması, birey büyüdükçe aileden daha özerkleşerek okul, arkadaş ve çevresinden etkilenmesi nedeniyle ailenin etkisinin sınırlı olduğuna dair (Hymann, 1959: 99-100) görüşler olsa da genel anlamda eski nesiller siyasi değerlerini, genç nesillere etkili bir şekilde aktardığı için aile politik süreklilik sağlayan bir kaynak olmaya devam etmektedir. Çünkü insanlar ailede karşılaştıkları siyasi değerleri içselleştirdikleri için bu değerleri uzun süre boyunca sürdürürler (Merelman, 1980: 462).

Siyasi tutumlar açısından bakıldığında, bireylerin özellikle aile ortamında öğrendikleri siyasi yaklaşımlar ve tutumlar hayatları boyunca etkili olabilir. Dolayısıyla bireylerin küçüklük yaşlarından itibaren aile ortamından aşına oldukları siyasi partilere ilişkin destekleyici tavırları güçlü olurken, farklı siyasi görüşleri olan kişilere ilişkin tutumları ise daha katı olabilir.

İzleyen başlıkta yukarıda bahsedilen bilgilerin desteklenmesi amacıyla yapılmış olan araştırmanın özellikleri ve bulgularından bahsedilecektir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE METODU

Bireylerin sahip oldukları farklı siyasi görüşleri nedeniyle birbirlerine katı tutum sergileyerek kutuplara ayrılmaları, toplumsal birliği ve bütünlüğü tehdit eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kutuplaşan toplumda yaşayan insanlar, farklı siyasi görüşten olan kişilerle çoğunlukla sağlıklı diyalog kuramazlar, beraber çalışamazlar, karşı tarafın söyledikleri doğru ya da gerçek olsa da, algısal olarak onun görüşlerini reddetme eğilimi gösterirler ve böylelikle de birbirlerini kolaylıkla yargılayarak gruplar arası çatışmalara sebebiyet verebilirler. Ayrıca bu durum daha ileri boyutta tek bir grubun hâkimiyeti ile eşitliğin tam anlamıyla sağlanmadığı otoriter rejimin ve hatta soykırımın bile önünü açabilmektedir öyle ki dünya siyasi tarihinde bunun örnekleri de mevcuttur.

Dolayısıyla yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü toplumsal kutuplaşmanın çözümlenebilmesi için uygulanacak politikaların ve söylemlerin ilgili kişilere ulaşması adına da, özellikle hangi aile yapısında yetişmiş bireylerin katı tutumlu olmaya meyilli olduklarını tespit etmek önemli olacaktır. Bu sebeple araştırmaya katılan kişiler üzerinden, bireylerin uyumlu ve ılımlı ya da kuralcı ve otoriter bir aile ortamında yetişmeleri ile onların daha katı siyasi tutumlara sahip olmaları arasında bir ilişkinin olup/olmadığını tespit etmeye çalışmak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma nicel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla araştırmada katılımcıların katı siyasi tutumları ile aile yapıları arasındaki ilişkiyi ölçecek soruları barındıran anket (survey) yöntemi kullanılmıştır. Buna göre, "toplumda farklı siyasi görüşlü kişilere karşı katı siyasi tutumda olmak aile yapısından bağımsız değildir" şeklindeki araştırmanın hipotezinden hareketle ilgili ankette katılımcılara tutumlarının katı olup/olmamasında ailelerinin rolünü belirlemek amacıyla sorular sorulmuştur. Bu sorulardan bir tanesi bireylerin aile yapılarını, diğer 8 soru da bireylerin siyasi tutumlarının katılık derecesini anlamaya yöneliktir.

Araştırmanın evrenini, Isparta seçmen kütüğüne kayıtlı Isparta seçmeni sayısı (322.130) oluşturmaktadır. 322.130 kişiden oluşan seçmen sayısı üzerinden %95 güven düzeyi ve %5 hata payı ile araştırmanın hedef örnekleme hesaplanmıştır. Buradan çıkan sonuçtan hareketle, anket uygulaması için minimum 384 kişiye ulaşılması hedeflenmiş ve 521 katılımcıya ulaşılmıştır.

Bireylerin sahip oldukları aile yapılarının oranlarına ulaşmak mümkün olmadığından ve içinde bulunduğumuz zorlu Covid-19 salgın hastalığı sürecinden dolayı, bu araştırma için kolayda örnekleme yönteminin kullanılması uygun bulunmuştur. Kolayda örnekleme metoduna göre bu çalışma için ihtiyaç duyulan büyüklükteki örnekleme ulaşana dek, uygun olduğu düşünülen ve ulaşılabilir olan katılımcılardan veriler toplanmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Araştırmanın Frekans Analizleri

Araştırmaya katılarak, anket sorularını yanıtlayan katılımcıların sosyoekonomik özelliklerine ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Toplam 521 katılımcıdan 287'sini erkekler, 234'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Toplam orandaki erkeklerin oranı %55,1 iken, kadınların oranı %44,9'dur.

521 katılımcıdan 129 kişi 18-29 yaş grubuna, 245 kişi 30-49 yaş grubuna ve 147 kişi 50 yaş ve üzerindeki yaş grubuna dahildir. Toplam orandaki 18-29 yaş grubunun oranı % 24,8, 30-49 yaş grubunun oranı %47,0 ve 50 yaş ve üzeri yaş grubunun oranı ise %28,2'dir.

521 kişinin, 38'ini ilkökul mezunu ya da altı, 43'ünü ortaokul mezunu, 129 tanesini lise mezunu, 242 tanesi üniversite mezunu ve 69 tanesi yüksek lisans veya doktora mezunu eğitim düzeyine sahip kişiler oluşturmaktadır. Öğrenim durumlarının toplam orandaki payları ise şöyledir; ilkökul mezunu veya altı olanların oranı %7,3, ortaokul mezunu olanların oranı %8,3, lise mezunu olanların oranı, %24,8, üniversite mezunu olanların oranı %46,4, yüksek lisans veya doktora mezunu olanların oranı %13,2'dir.

Toplam 521 katılımcının 64'ü kasaba/köyde, 88'i ilçede ve 369'u şehirde ikamet etmektedir. İkamet yerlerinin toplam orandaki dağılımı ise şöyledir; köyde/kasabada yaşayanların oranı %12,3, ilçede yaşayanların oranı %16,9 ve şehirde yaşayanların oranı da %70,8'dir.

521 katılımcının 107'si düşük gelirli, 368'i orta gelirli ve 46'sı yüksek gelirli olduğunu belirtmiştir. Gelir düzeyinin toplam orandaki dağılımı şöyledir; düşük gelirli %20,5, orta gelirli %70,6 ve yüksek gelirli %8,8'dir.

521 katılımcıdan, 24'ü çiftçidir, 98 kişi özel ya da kamu işçisidir, 41 kişi esnaftır, 31 kişi ev hanımıdır, 21 kişi işsizdir, 108 kişi memurdur, 32 kişi emeklidir, 31 kişi öğretmendir, 48'i özel sektör beyaz yakalı çalışanıdır, 40'i öğrencidir, 18'i serbest meslek çalışanıdır, 12'si üst düzey yöneticidir ve 17 kişi akademisyen veya doktordur. Meslek gruplarının toplam orandaki payları ise şöyledir; çiftçilerin oranı %4,6, özel ya da kamu işçilerinin oranı %18,8, esnafların oranı %7,9, ev hanımlarının oranı %6,0, işsizlerin oranı %4,0, memurların oranı %20,7,

emeklilerin oranı %6,1, öğretmenlerin oranı %6,0, özel sektör beyaz yakalı çalışanlarının oranı %9,2, öğrencilerin oranı %7,7, serbest meslek çalışanlarının oranı %3,5, üst düzey yöneticilerin oranı %2,3 ve akademisyen ya da doktorların oranı %3,3'dir.

Yukarıdaki bahsedilen sosyoekonomik özellikler, aşağıda yer alan Tablo 1'de de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyoekonomik Özellikleri

Cinsiyet	N	(%)	Gelir Düzeyi	N	(%)
Erkek	287	55,1	Düşük Gelirliyim	107	20,5
Kadın	234	44,9	Orta Gelirliyim	368	70,6
Toplam	521	100	Yüksek Gelirliyim	46	8,8
Yaş			Toplam	521	100
18-29 Arası	129	24,8	Meslek Grupları		
30-49 Arası	245	47,0	Çiftçi	24	4,6
50 yaş ve Üzeri	147	28,2	İşçi	98	18,8
Toplam	521	100	Esnaf	41	7,9
Öğrenim Düzeyi			Ev Hanımı	31	6,0
İlkokul Mezunu veya Daha Altı	38	7,3	İşsiz	21	4,0
Ortaokul Mezunu	43	8,3	Memur	108	20,7
Lise Mezunu	129	24,8	Emekli	32	6,1
Üniversite Mezunu	242	46,4	Öğretmen	31	6,0
Yüksek Lisans veya Doktora Mezunu	69	13,2	Özel Sektör (Beyaz Yakalı)	48	9,2
Toplam	521	100	Öğrenci	40	7,7
İkamet Yeri			Serbest Meslek Çalışanı	18	3,5
Kasaba/Köy	64	12,3	Üst Düzey Yönetici	12	2,3
İlçe	88	16,9	Akademisyen/Doktor (M.D)	17	3,3
Şehir	369	70,8	Toplam	521	100
Toplam	521	100			

4.2. Katılımcıların Aile Yapılarına İlişkin Özelliklerin Bulguları

Katılımcıların katı siyasi tutumları ile ailelerinin yetiştirme tarzları arasında bir ilişki kurabilmek için, onların aile yapılarını anlamaya yönelik sorulan sorunun bulguları aşağıdaki Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 2: İçinde Yetiştirdiğiniz Aile Nasıl Bir Aileydi?

	N	(%)
Baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile	79	15,2
Kararlarımı alırken bazı durumlarda bana özgürlük alanı tanıyan bir aile	289	55,5
Aldığım kararlara hiçbir zaman müdahale etmeyen bir aile	153	29,4
Toplam	521	100,0

Tablo 2'deki sorunun ankette yer almasının amacı ailenin tutumlar üzerindeki etkisinden hareketle, bireylerin aile yapılarıyla, ılımlı ya da katı olmaları arasında bir ilişkinin olup olmadığını anlamak olmuştur; "baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile"ye sahip kimselerin katı tutumlara eğilimli, "kararlarımı alırken bazı durumlarda bana özgürlük alanı tanıyan bir aile" seçeneğini işaretleyenlerin daha az katı olmaya eğilimli, "aldığım kararlara hiçbir zaman müdahale etmeyen bir aile"yi seçen kişilerin ise, nispeten ılımlı olmaya eğilimli olacağı şeklinde değerlendirme yapılmıştır.

Bu soruya gelen yanıtlara göre (Tablo 2), içinde yetiştiğiniz aile nasıl bir aileydi sorusuna “baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile” diyenlerin oranı %15,2 ile 79 kişi, “kararlarımı alırken bazı durumlarda bana özgürlük alanı tanıyan bir aile” diyenlerin oranı %55,5 ile 289 kişi, “aldığım kararlara hiçbir zaman müdahale etmeyen bir aile” diyenlerin oranı ise %29,4 ile 153 kişi olmuştur.

4.3. Araştırma Verilerinin Bağımsızlık Testlerinin Bulguları

Araştırmadaki değişkenler arasında bağımlılık olup olmadığını ölçmek için Ki-kare (Chi-Square) testi kullanılmıştır. Ki-Kare bağımsızlık testinin uygulanabilmesi için gözlenen sonuçların sınıflara ya da gruplara ayrılmış bileşik seriler biçiminde ifade edilmesi gerekmektedir. Bunun için araştırmada oluşturulan önermeyle kurulan “H0: Bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsızdır” hipotezi ile “H1: bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir” şeklindeki alternatif hipotez arasında bağımlılığın olup olmadığını p<0,05 anlamlılıkta incelenmiştir.

Tablo 3: Araştırma Verilerinin Bağımsızlık Testlerinin Bulguları

	Aile Yapısı						χ^2	P*
	Baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile		Bazı durumlarda kararlarımı alırken bana özgürlük alanı tanıyan bir aile		Hiçbir zaman kararlarım müdahale etmeyen bir aile			
1. Toplumda Farklı Siyasi ve İdeolojik Görüşlü Kişilere Olan Bakış Açılarına Bağlı Katı Siyasi Tutumlar	n	%	n	%	n	%		
Çok olumsuz	7	8,9	7	2,4	7	4,6		
Olumsuz	25	31,6	42	14,5	24	15,7		
Fikrim Yok	23	29,1	61	21,1	33	21,6		
Olumlu	22	27,8	163	56,4	85	55,6		
Çok Olumlu	2	2,5	16	5,5	4	2,6		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0	32,178	0,00
2. İdeolojik Baskınlık Düzeyine Bağlı Katı Siyasi Tutumlar								
Benim ideolojik görüşüm diğer ideolojik görüşlerden üstündür	14	17,7	17	5,9	11	7,2		
Zararlı parti ve ideolojilere izin verilmemelidir	43	54,4	115	39,8	72	47,1		
Toplumdaki her ideolojik görüşün taraftarı eşit hakka sahip olmalıdır	22	27,8	157	54,3	70	45,8		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0	23,708	0,00
3. Oy Verilmeyi Düşünülen Parti Seçime Katılmadığında Meydana Gelen Davranışa Bağlı İlimli ve Katı Siyasi Tutumlar								
Sandık başına gitmem	52	65,8	124	42,9	60	39,2		
Oyumu başka partiye kullanırım	27	34,2	165	57,1	93	60,8		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0	16,382	0,00

4. Partiyeye Bağlanma Düzeyine Bağlı Katı Siyasi Tutumlar								
Çok Güçlü	36	45,6	61	21,1	36	23,5	20,255	0,00
Orta	29	36,7	161	55,7	67	23,2		
Zayıf	14	17,7	67	23,2	37	24,2		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0		
5. Tercih Edilen Partinin Seçimde Kazanamayacağını Bilerek Yine de Oy Vermeye Bağlı İlimli ve Katı Siyasi Tutumlar								
Evet	68	86,1	220	76,1	116	75,8	3,899	0,142
Hayır	11	13,9	69	23,9	37	24,2		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0		
6. Beraber Yaşamının Tercih Edildiği Kimselere Bağlı Katı Siyasi Tutumlar								
Aynı dinden insanlarla bir arada yaşamayı tercih ederim	28	35,4	54	18,7	18	11,8	26,604	0,01
Aynı soydan insanlarla bir arada yaşamayı tercih ederim	15	19,0	42	14,5	21	13,7		
Aynı Kültürden insanlarla bir arada yaşamayı tercih ederim	14	17,7	75	26,0	32	20,9		
Farklı dinden/ırktan olsalar da memnunum	18	22,8	102	35,3	69	45,1		
Tamamen farklı kültür, inanç ve soydan insanların olduğu başka bir ülke	4	5,1	16	5,5	13	8,5		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0		
7. Farklı Görüşten Birisiyle Olan Tartışmadaki Tutuma Bağlı Katı Siyasi Tutumlar								
Ona kendi görüşümü kabul ettirmeye ve onun görüşünü çürütmeye çalışırım	24	30,4	43	14,9	31	20,3	15,774	0,03
Hem görüşlerimi söyler hem de karşımdakini dinlerim, benimsersem onun görüşlerini kabul ederim	50	63,3	222	76,8	100	65,4		
Kendi görüşümü savunmaktan çok onun görüşünü anlamaya ve benimsemeye çalışırım	5	6,3	24	8,3	22	14,4		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0		

8. Farklı Bir Siyasi Partiden Olan Kişiye İlişkin Genel Tutuma Bağlı Katı Siyasi Tutumlar								
Ona hiçbir şekilde tahammül edemem	12	15,2	8	2,8	6	3,9		
Çok zorunlu durumlarda ona tahammül edebilirim	13	16,5	23	8,0	14	9,2		
Gerekli gördüğümde onunla iletişim kurabilirim	23	29,1	84	29,1	20	13,1		
İnsanların farklı siyasi görüşten olması benim için sorun değildir	31	39,2	174	60,2	113	73,9		
Toplam	79	100,0	289	100,0	153	100,0	6,047	0,00

*p< 0,05

Tablo 3'te yer alan soru 1'e gelen cevaplara göre, bireylerin aile yapıları ile toplumda farklı siyasi ve ideolojik görüşlü kişilere karşı olumlu ya da olumsuz bir bakış açısına sahip olmaları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p<0,05).

Bu çalışmanın teorik çerçeve kısmında da bahsedildiği gibi daha baskıcı, katı kuralları olan, ebeveynler arası iş bölümünün olmadığı, çocuklara söz hakkının tanınmadığı bir aile ortamında yetişen çocuklar ileriki yaşlarında kendilerinden daha farklı gördükleri, yabancı oldukları kişilere karşı daha katı tutumlu olmaya meyilli olmaktadır, tam tersi daha hoşgörülü, sevginin açıkça ifade edildiği, aile içi paylaşımın ve demokrasinin olduğu bir ortamda yetişen çocuklar ise kendilerinden farklı gördükleri kişilere karşı daha tahammüllü ve ılımlı davranma eğiliminde olmaktadır. Yukarıdaki Tablo 3'te yer alan 1. Soruya gelen cevaplara göre, bu bilgilere paralel bir sonucun ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin toplumda farklı siyasi ve ideolojik görüşlü kişilere olan bakış açılarını %8,9 ile "çok olumsuz" ve %31,6 ile "olumsuz" olarak tanımlayanlar en çok, baskıcı ve katı kurallar koyan aile ortamında yetişmiş kişiler arasında olurken; %27,8 ile "olumlu" ve %2,5 ile "çok olumlu" olarak tanımlayanların yine en az baskıcı ve katı kurallar koyan aile ortamında yetişmiş kişiler arasında olduğu görülmektedir.

Dolayısıyla 1. soruya bağlı olarak, H1 hipotezindeki "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir" önermesi doğrulanmıştır.

Soru 2'ye gelen cevaplara göre, bireylerin aile yapıları ile ideolojik baskın düzeylerine bağlı ılımlı ya da katı olmaları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p<0,05). Buna göre H0 hipotezi reddedilmiş, H1 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir" varsayımı doğru kabul edilmiştir. "Benim ideolojik görüşüm diğer ideolojik görüşlerden üstündür" diyenler en çok %17,7 ile baskıcı ve katı kurallar koyan bir ailede yetişmiş olan kişiler arasında; "toplumdaki her ideolojik görüşün taraftarı eşit hakka sahip olmalıdır" diyenler en az %27,8 yine baskıcı ve katı kurallar koyan bir ailede yetişmiş kişiler arasında bulunmuştur.

Dolayısıyla yukarıdaki Tablo 3'te yer alan soru 2'ye gelen cevaplardan hareketle, baskıcı ve katı kurallar koyan bir ailede yetişmiş olan kişilerin, siyasi tutumlarında daha katı olmaya eğilimli oldukları yorumu çıkarılabilir.

Soru 3'e gelen cevaplara göre, oy verilmeyi düşünülen parti seçime katılmadığında meydana gelen davranışa bağlı partizanlık üzerinden katılım ile aile yapısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0,05). Bu bağlamda H0 hipotezi reddedilmiş, H1 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir" varsayımı doğru kabul edilmiştir.

Tablo 3'te yer alan soru 3'ün verilerine göre, oy vermeyi düşündüğünüz parti herhangi bir nedenle seçime katılmadığı takdirde sizin davranışınız nasıl olur sorusuna "sandık başına gitmem veya geçersiz oy kullanırım" diyenler en çok %65,8 ile baskıcı ve katı kurallar koyan bir ailede yetişmiş olan kişiler arasında olurken; en az %39,2 ile hiçbir zaman kararlarımı müdahale etmeyen bir aile diyen kişiler arasında bulunmuştur. Yine aynı soruya verilen bir başka yanıt olan "oyumu başka partiye kullanırım" diyenler en çok hiçbir zaman kararlarımı müdahale etmeyen bir aile diyen kişiler arasında olurken; en az %34,2 ile baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile diyenler kişiler arasında bulunmuştur.

Dolayısıyla yukarıdaki bulgulardan hareketle (soru 3), ailenin katı olma seviyesi arttıkça, bireylerin partizanlıkları artmaktadır. Başka deyişle katı bir aile ortamında yetişen bireylerin siyasi tutumlarında daha katı, baskıcı olmayan bir aile ortamında yetişen kişilerince daha ılımlı oldukları yorumu çıkarılabilir.

Tablo 3'teki 4. Soruya gelen cevaplara göre, partiye bağlanma düzeyine bağlı partizanlık üzerinden katılık ile aile yapısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bu bağlamda H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir" varsayımı doğru kabul edilmiştir. Yani benimsediğiniz partiye bağlanma düzeyiniz hangisidir sorusuna gelen "çok güçlü" yanıtındaki oranlara bakıldığında, bu yanıtı en çok baskıcı ve kurallar koyan bir aile ortamında yetişmiş kimseler vermiştir. Yine aynı soruya gelen "zayıf" yanıtını ise en çok %24,2 ile hiçbir zaman kararlarına müdahale etmeyen diyen kişiler olmuştur.

Dolayısıyla 4. Soruya bağlı olarak, sert kuralları olan aile ortamında yetişen bireylerin, ailesi tarafından fazla müdahaleye maruz kalmayan, daha özgürce yetiştirilmiş bireylere göre partizanlığa dolaylı olarak da siyasi tutumlarında katı olmaya daha eğilimli oldukları söylenebilir.

Tablo 3'teki, soru 5'e gelen cevaplara göre, tercih edilen partinin seçimde kazanamayacağını bilerek yine de o partiye oy vermeye bağlı partizanlık üzerinden katılık ile aile yapısı faktörü arasında bir anlamlı bir ilişki yoktur ($p<0,05$). Dolayısıyla bu soruya ilişkin olarak H_1 hipotezi reddedilmiş, H_0 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsızdır" varsayımı doğru kabul edilmiştir.

Tablo 3'te yer alan 6. Soruya verilen yanıtlara göre, beraber yaşamının tercih edildiği kimselere bağlı katılık ile aile yapısı faktörü arasında bir anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Bu bağlamda H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir" varsayımı doğru kabul edilmiştir. "Aynı dinden insanlarla bir arada yaşamayı tercih ederim" diyenler en çok %35,4 ile baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile ortamında yetişen kişiler olurken; en az %11,8 ile hiçbir zaman kararlarına müdahale edilmeyen bir ailede yetişen kişiler olmuştur. "Aynı soydan insanlarla bir arada yaşamayı tercih ederim" diyenler en çok %19,0 ile baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile ortamında yetişen kişiler arasında olurken; en az %13,7 ile hiçbir zaman kararlarına müdahale edilmeyen bir ailede yetişen kişiler arasında bulunmuştur. "Farklı dinden/ırktan olsalar bile ülkemde yaşayan bütün insanlarla beraber olmaktan memnunum" diyenler en çok %45,1 ile hiçbir zaman kararlarına müdahale edilmeyen bir ailede yetişen kişiler arasında olurken; en az %22,8 ile baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile ortamında yetişen kişiler arasında bulunmuştur.

Yukarıdaki bulgulardan hareketle (soru 6), baskıcı bir aile ortamında yetişen kişilerin, kendilerinden farklı insanlarla yaşamaktansa, belli özellikleri paylaştıkları kimselerle bir arada yaşamaya daha eğilimli oldukları, dolayısıyla da farklı niteliklere sahip kişilere karşı hoşgörü seviyelerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 3'te yer alan 7. Soruya verilen cevaplara göre, farklı görüşten biriyle olan tartışmadaki tutumdan hareketle katı olmak ile aile yapısı faktörü arasında bir anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Bu bağlamda H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir" varsayımı doğru kabul edilmiştir. "Kendi görüşümü savunmaktan çok onun görüşünü anlamaya ve benimsemeye çalışırım" diyenler en çok %14,4 ile "hiçbir zaman kararlarına müdahale etmeyen bir aile ortamında yetiştim" diyenler arasında iken; en az %6,3 ile "baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile ortamında yetiştim" diyenler arasında bulunmuştur.

7. sorudaki bulgulardan hareketle, hiçbir zaman kararlarına müdahale edilmeyen bir aile ortamında yetişen kişilerin, sahip oldukları görüşlerden farklı olan siyasi görüşlere karşı daha tahammüllü yani daha ılımlı oldukları söylenebilir.

Tablo 3'teki 8. soruya gelen yanıtlara göre, farklı bir siyasi partiden olan kişiye ilişkin genel tutumdan hareketle katı tutumlu olmak ile aile yapısı faktörü arasında bir anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Dolayısıyla H_0 hipotezi reddedilmiş, H_1 hipotezine göre "bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya

ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir” varsayımı doğru kabul edilmiştir. “Ona hiçbir şekilde tahammül edemem” diyenler en çok %15,2 ile baskıcı ve katı kurallar koyan aile ortamında yetişmiş kişiler arasında olurken; en az %2,8 ile daha az kuralcı ve %3,9 ile daha özgür aile ortamında yetişmiş kişiler arasında bulunmuştur. “İnsanların farklı siyasi görüşten olması benim için sorun değildir” diyenler en çok %73,9 ile hiçbir zaman kararlarına müdahale edilmeyen bir aile ortamında yetişmiş kişiler arasında olurken; en az %39,2 ile baskıcı ve katı kurallar koyan aile ortamında yetişmiş kişiler arasında bulunmuştur.

Yukarıdaki çapraz hesaplanmış verilere göre, ebeveynlerin uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter olmalarını ölçen bir soru ile katı siyasi tutumu ölçen sekiz sorudan, yedi tanesi arasında anlamlılık ilişkisi kurulduğu, birisi ile kurulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda ailenin kuralcı veya otoriter yetiştirme tarzı ile bireylerin siyasi tutumlarının katı olması arasında önemli düzeyde bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu makale için gerçekleştirilen araştırmada ebeveynlerin uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter olmalarını ölçen bir soru ile katı siyasi tutumu ölçen sekiz sorudan, yedi tanesi arasında anlamlılık ilişkisi kurulduğu için $p < 0,05$ anlamlılıkta sınanan “H1: Bireylerin sahip oldukları katı tutumları, ebeveynlerinin onları uyumlu veya ılımlı ya da kuralcı veya otoriter yetiştirmelerinden bağımsız değildir” şeklinde alternatif hipotez doğrulanmıştır. Buna göre:

Bireylerin aile yapıları ile farklı görüşlü kişilere olan bakış açılarından hareketle katı siyasi tutumda olmak arasında; aile yapısı faktörü ile ideolojik baskınlık düzeyine bağlı katı siyasi tutumda olmak arasında; aile yapısı faktörü ile oy verilmeyi düşünülen parti seçime katılmadığı takdirde meydana gelen davranışa bağlı partizanlık üzerinden katı siyasi tutumda olmak arasında; aile yapısı faktörü ile partiye bağlanma düzeyine göre partizanlık üzerinden katı siyasi tutumda olmak arasında; aile yapısı faktörü ile farklı bir siyasi partinin taraftarı olan kişiye karşı genel tutumdan hareketle katı siyasi tutumda olmak arasında $0,00 < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunurken, aile yapısı faktörü ile beraber yaşamının tercih edildiği kimselerden hareketle katı siyasi tutumda olmak arasında $0,01 < 0,05$ düzeyinde ve aile yapısı faktörü ile farklı görüşten biriyle olan tartışmadaki tutumdan hareketle katı siyasi tutumda olmak arasında $0,03 < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Fakat aile yapısı faktörü ile tercih edilen partinin seçimde kazanamayacağını bilerek yine de o partiye oy vermek üzerinden katı siyasi tutumda olmak arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($0,142 > 0,05$). Bu verilerden hareketle, demokratik aile ortamında yetiştiğini belirten bireyler farklı dinden ya da inançtan olan insanlarla yaşamaktan memnun olduklarını, aynı zamanda farklı siyasi görüşten olan kişilere olan yaklaşımlarında hoşgörülü ve ideolojik baskınlık düzeyine bağlı olarak daha az partizan olduklarını belirtmişlerdir. Böylelikle daha demokratik ve daha az müdahaleci bir aile ortamında yetişmiş bireylere göre, baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile ortamında yetişmiş kişilerin katı siyasi tutumlu olmaya daha çok eğilim gösterdikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Makalenin giriş kısmında da belirtildiği üzere, yapılan literatür taraması sonucunda ailenin yetiştirme tarzı (ör. uyumlu ya da otoriter) ile katı siyasi tutumların oluşumunu ilişkilendiren doğrudan bir araştırmaya rastlanılmamış olsa da ebeveynlerin yetiştirme tarzlarının, çocukların farklılıklara olan yaklaşımı üzerindeki etkisini irdeleyen çalışmalar ve kuramlar mevcuttur. Bu araştırmanın sonuçlarına ek olarak, dolaylı biçimde sonuçlarıyla örtüşen bazı çalışmalar ve kavramlar şunlardır:

Milburn’un (Milburn, 1991), Renshon’un (Renshon, 1975: 63-80) araştırma bulgularında, Alkan ve Ergil’in görüşlerinde (Alkan ve Ergil, 1980: 63-65), Lakoff’un aile metoforu (Lakoff, 2016) bu araştırma sonuçlarında da daha baskıcı, daha katı kuralları olan bir aile ortamında yetişmiş bireylere göre, baskının az olduğu bir aile ortamında yetişmiş kişiler farklı inançtan, farklı görüşten ve farklı yaşam tarzından olan insanlara karşı çok daha hoşgörülü ve ılımlı bir tavır sergileyebilirler. Türkiye’de gerçekleştirilen bir başka araştırmanın sonuçlarına göre de, otoriter anne ve baba tarafından yetiştirilmiş çocuklarda tepkisellik (belirli bir olay ya da uyaran karşısında tepki gösterme hali) yüksek bulunmuştur (Işıkoğlu Erdoğan vd., 2017: 230). Ayrıca aile ortamındaki “demokratik sosyalleşme” (Özpolat, 2010: 13-22) kavramında olduğu gibi, demokratik sosyalleşen çocuklar farklı olma hakkının bilincinde olarak, farklı görüşten olan kişileri yargılama, onları dışlama eğiliminden uzak olurlar. Ebeveynleri tarafından otoriter yetiştirilme tarzına maruz kalmış bireyler ise, farklılıkları bir tehdit olarak görebilirler böylelikle kendisinden farklı düşünen kişileri dışlayabilirler.

Dolayısıyla yukarıdaki bulgulardan hareketle, bireylerin kendilerinden farklı kişilere karşı katı bir siyasi tutum sergilemelerinde aile yapısı faktörünün etkisi çok güçlüdür denilebilir. Bu açıdan aile içi iletişimi demokrasiye, empatiye ve yardımseverliğe dayalı olan ailelerde yetişen çocuklar, onlardan öğrendikleri davranış biçimlerini ileriki yaşlarda da sürdürecektir. Bu tip yaklaşıma sahip olan bireylerin, dış dünyada kendisinden farklı siyasi görüşlere sahip olan kişileri doğrudan bir tehdit olarak algılama davranışı azalacak, daha çok empati kuracak ve ılımlı bir yaklaşım sergileyebilecektir. Ama tam tersi antidemokratik, çok kuralcı, cezalandırıcı, sınırlandırıcı vb. şekildeki davranışlara sahip olan ebeveynler tarafından yetiştirilmiş çocukların ise, siyaseten kutuplaşma eğiliminin yüksek ve kendisiyle aynı siyasi görüşlere sahip olmayanlara karşı daha önyargılı, tahammülsüz olacağından, farklı siyasi görüşlü kişilere ilişkin tutumlarının katı olma olasılığı artacaktır.

Son olarak, siyasal kutuplaşma sorununa çözüm getirilebilmesi adına kamu politikaları oluşturulmak istendiğinde özellikle baskıcı ve antidemokratik aile yapısına sahip kişilere de ulaşılması hedeflenirse, çözüm sürecinde daha anlamlı sonuçlara ulaşılması kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Alkan, T. ve Ergil, D. (1980). *Siyaset Psikolojisi*, 1. Baskı, Turhan Yayınevi, Ankara.
- Alper, S. ve Yılmaz, O. (2020). *Sağcılığın ve Solculuğun Psikolojisi Farklı Dünyaların İnsanları*, 1. Baskı, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.
- Davies, J. C. (1965). "The Family's Role in Political Socialization", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 361/1, 10-19.
- Eagly, H. A. ve Chaiken, S. (2007). "The Advantages of An Inclusive Definition of Attitude", *Social Cognition*, 25/5, 582-602.
- Hasta, D. ve Karaçanta, H. (2017). "Yetkecilik, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Siyasal Görüş", *Türk Psikoloji Yazıları*, 20/40, 3-34.
- Hogg, A. M. ve Vaughan, M. G. (2017). *Social Psychology*, Pearson Education Limited, United Kingdom.
- Hymann, H. H. (1959). *Political Socialization a Study in the Psychology of Political Behavior*, The Free Press, USA.
- Işıkoğlu Erdoğan, N., Yoleri, S. ve Tetik, G. (2017). "Ebeveyn Tutumlarının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Mizaç Özellikleri İle İlişkinin İncelenmesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226-239.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı, İletişim*, 5. Baskı, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*, 14. Baskı, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kahraman, A. B. (2011). *Siyasal Katılımın Sosyolojik Analizi*, 1. Baskı, Çizgi Kitapevi, Konya.
- Krosnik, A. J., Judd, M. C. ve Witternbrink, B. (2005). "The Measurement of Attitudes", *The Handbook of Attitudes*, (Ed: D. Albarracın, B. T. Johnson ve M. P. Zanna), Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.
- Lakoff, G. (2016). *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*, University of Chicago Press.
- Merelman, R. M. (1980). "The Family and Political Socialization: Toward a Theory of Exchange", *The Journal of Politics*, 42/2, 461-486.
- Meeusen, C. & Boonen, J. (2020). "Facilitators of intergenerational similarity in social and political attitudes: the role of discussion, sophistication, attitudinal homogeneity, and gender", *Acta Politica*, <https://doi.org/10.1057/s41269-020-00186-0>.
- Milburn, M. A. (1991). *Persuasion and politics: The social psychology of public opinion*, Thomson Brooks/Cole, UK.
- Milburn, M. A. (1998). *Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset*, Çev. Ali Dönmez ve Veli Duyan, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Orhan Akay, E. (2009). *Toplumsal Kültürel ve Katılımsal Boyutuyla Siyasal Davranışın Sosyo-Politik Analizi*, 1. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Oscamp, S. ve Schultz, P. W. (2005). *Attitudes and Opinions*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey.
- Özler, H. *Siyaset Psikolojisi* (2014). Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

- Özpolat, A. (2010). "Ailede Demokratik Sosyalleşme", Aile ve Toplum Dergisi, 11/5, 9-24.
- Öztürk, O. (2020). *Aile Kurumunun Z kuşağının Siyasal Katılım Davranışına Olan Etkisi*. (Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Renshon, S. A. (1975). "Personality and Family Dynamics in the Political Socialization Process", *American Journal of Political Science*, 19/ 1, 63-80.
- Searing, D., Wright G. Ve Rabinowitz, G. (1976). "The Primacy Principle: Attitude change and Political Socialization", *British Journal of Political Science*, 6/1, 83-113.
- Semerci Uyan, P., Erdoğan, E. ve Önal Sandal, E. (2017). *Biz'liğin Aynasından Yansıyanlar Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sevil, İ., (2021). *Türk'ün Kalbi Nasıl Çarpar?*, 1. Baskı, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul.
- Tarhan, N. (2017). *Toplum Psikolojisi ve Empati, Sosyal Şizofreniden Toplumsal Empatiye*, 10. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tutar, H. (2014). *Sosyal Psikoloji Kavram ve Kuramlar*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Turan, E. ve Tıraş, Ö. (2017). "Family's Impact on Individual's Political Attitude and Behaviour" *International Journal of Psycho-Educational Sciences*, 6/2, 103-110.
- Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları Araştırması. (2020). Turkuazlab. <https://www.turkuazlab.org/wp-content/uploads/2020/12/Ozet-Bulgular.pdf>
- Watts, J. D. ve Dodds, S. P. (2007). "Influentials, Networks, and Public Opinion Formation", *Journal of Consumer Research*, 34/4, 441-458.
- Zeynel, Ş. Ş. (2021). *İlimli ve Katı Siyasi Tutumların Temelindeki Sosyoekonomik Nedenler: Isparta İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.

EK 1: ANKET FORMU

1. Cinsiyetiniz?

- a) Erkek b) Kadın

2. Yaşınız?

- a) 18-29 yaş b) 30-49 yaş c) 50 yaş ve üzeri

3. Öğrenim durumunuz?

- a) İlkokul mezunu veya altı b) Ortaokul mezunu c) Lise mezunu
d) Üniversite mezunu e) yüksek lisans/doktora mezunu

4. Hangi meslek grubu mensubusunuz?

- a) Çiftçi b) İşçi c) Esnaf d) Ev Hanımı e) Öğrenci
f) İşsiz g) Memur h) Emekli ı) Öğretmen i) Akademisyen/Doktor (M.D.)
j) Özel sektör beyaz yakalı çalışanı (uzman, uzman yrd., yetkili, gişe görevlisi vb.)
k) Serbest meslek çalışanı (avukat, noter, muhasebeci vb.)
l) Üst düzey yönetici (vali, kaymakam, genel müd., bölge müd, il müd.)
m) Diğer, belirtiniz

5. Gelir düzeyiniz aşağıdakilerden hangisidir? (Bireysel geliri olmayanlar, hane aylık toplam geliri üzerinden soruyu cevaplayabilir)

- a) Düşük gelirliyim b) Orta gelirliyim c) Üst gelirliyim.

6. Nerede ikamet etmektesiniz?

- a) Köy/kasabada b) İlçede c) Şehirde

7. İçinde yetiştiğiniz aile nasıl bir aileydi?

- a) Baskıcı ve katı kurallar koyan bir aile,
- b) Kararlarımı alırken bazı durumlarda bana özgürlük alanı tanıyan bir aile,
- c) Aldığım kararlara hiçbir zaman müdahale etmeyen bir aile.

8. Toplumda farklı siyasi ve ideolojik görüşlü kişilere karşı bakış açınızı nasıl tanımlarsınız?

- a) Çok olumsuz
- b) Olumsuz
- c) Fikrim yok
- d) Olumlu
- e) Çok olumlu

9. Aşağıdakilerden hangisi sizin görüşünüzü en iyi yansıtır?

- a) Benim ideolojik görüşüm, diğer ideolojik görüşlerden üstündür.
- b) Zararlı bazı parti ve ideolojilere izin verilmemelidir.
- c) Toplumdaki her ideolojik görüşün taraftarları eşit hakka sahip olmalıdır.

10. Oy vermeyi düşündüğünüz parti herhangi bir nedenle seçime katılmadığı takdirde sizin davranışınız nasıl olur?

- a) Sandık başına gitmem veya geçersiz oy kullanırım.
- b) Oyumu başka bir partiye kullanırım.

11. Benimsediğiniz partiye bağlanma düzeyiniz aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Çok güçlü
- b) Orta
- c) Zayıf

12. Tercih ettiğiniz partinin yapılacak seçimde kazanamayacağını bilseniz bile yine de oyunuzu o partiye mi verirsiniz?

- a) Evet
- b) Hayır

13. Aşağıdakilerden hangisi sizin beraber yaşamayı tercih ettiğiniz kimselerdir?

- a) Aynı dinden veya inançtan olan insanlarla beraber bir ülkede yaşamayı tercih ederim.
- b) Aynı soydan/ırktan olan insanlarla beraber bir ülkede yaşamayı tercih ederim.
- c) Aynı kültürü paylaştığım insanlarla beraber bir ülkede yaşamayı tercih ederim.
- d) Farklı dinden veya ırktan olsalar da ülkemde yaşayan bütün insanlarla beraber olmaktan memnunum.
- e) Tamamen farklı kültür, inanç ve soydan olan insanların bulunduğu başka bir yerde yaşamayı tercih ederim.

14. Farklı görüşten biriyle olan tartışmanızda aşağıdakilerden hangisini yaparsınız?

- a) Ona kendi görüşümü kabul ettirmeye ve onun görüşlerini çürütmeye çalışırım.
- b) Hem görüşlerimi söyler hem de karşımdakini dinlerim, benimsersem onun görüşlerini kabul ederim.
- c) Kendi görüşümü savunmaktan çok onun görüşünü anlamaya ve benimseye çalışırım.

15. Farklı siyasi partiden olan bir kişiye olan tutumunuzu aşağıdakilerden hangisi ifade eder?

- a) Ona hiçbir şekilde tahammül edemem,
- b) Çok zorunlu durumlarda ona tahammül edebilirim,
- c) Gerekli gördüğümde onunla iletişim kurabilirim,
- d) İnsanların farklı siyasi görüşten olması benim için hiç sorun değildir.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).